

गङ्गाजमुना गाउँपालिका

गङ्गाजमुना राजपत्र

खण्ड: ८ संख्या: १ मिति: २०८१/०७/२१

भाग-२

गङ्गाजमुना गाउँपालिका

फूलखर्क, धादिङ, बागमति प्रदेश, नेपाल

गङ्गाजमुना गाउँकार्यपालिकाले बनाएको तल लेखिए बमोजिमको निर्देशिका स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ परिच्छेद-१५ को दफा १०२ को

उपदफा (२) अनुसार सर्वसाधारणको जानकारीको लागि प्रकाशन गरिएको छ ।

बाल समुह/सञ्जाल गठन तथा सहजिकरण

निर्देशिका- २०८१

प्रस्तावना

नेपालको संविधानको मौलिक हकमा उल्लेख भएको बालबालिकाको सहभागिताको अधिकार तथा नागरिकहरूको संगठन स्वतन्त्र र शान्तिपूर्ण भेला हुन पाउने अधिकारको व्यवहारिक कार्यान्वयनमा सहयोग पुऱ्याउन, नेपाल सरकारले लागु गरि आएको बालमैत्री स्थानीय शासन रणनीति अन्तर्गत बाल समुह गठन तथा सहजीकरण प्रक्रियालाई व्यवस्थित र प्रभावकारी ढंगले लागु गर्न गराउन, गङ्गाजमुना गाउँपालिका तथा मातहतका वडाहरूलाई सहयोग पुगोस भन्ने उद्देश्यले गङ्गाजमुना गाउँपालिका यो निर्देशिका जारी गरेको छ।

परिच्छेद १ : प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ

क) यस निर्देशिकाको नाम “बाल समुह/संजाल गठन तथा सहजिकरण निर्देशिका २०८१” रहेको छ।

- ख) यो निर्देशिका गङ्गाजमुना गाउँपालिकाका सबै वडामा लागु हुने छ।
- ग) यो निर्देशिका गाउँकार्यपालिकाले स्वीकृत गरे पश्चात लागु हुनेछ।

२. परिभाषा

विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकाको प्रयोजनका लागि निम्न परिभाषा कायम गरिएको छः

(क) **पालिका:** पालिका भन्नाले गङ्गाजमुना गाउँपालिका र यस अन्तर्गत रहने वडा कार्यालय समेतलाई जनाउने छ।

(ख) **सेवा प्रदायक कार्यालय:** नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय तह अन्तर्गत सेवा प्रवाह गरिरहेका कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी, विद्यालय श्रोत केन्द्र, प्रहरी चौकी, गैर सरकारी संस्था तथा यस्ता अन्य निकायहरूलाई जनाउने छ।

(ग) **बाल समुह:** बाल समुह भन्नाले यस निर्देशिका बमोजिम गठन भई पालिकामा सूचीकृत भएका १८ वर्ष भन्दा कम

उमेरका बालबालिकाहरुको संठगनलाई जनाउने छ।

(घ) बाल समुह सञ्जाल: बाल समुह सञ्जाल भन्नाले यस निर्देशिका बमोजिम सो शब्दले विद्यालय र समुदायस्तरमा गठन भएका बाल समुहहरुको सञ्जाललाई जनाउने छ।

(ङ) सहयोगी संस्था: सहयोगी संस्था भन्नाले गङ्गाजमुना गाउँपालिका भित्रका बाल संजाल सञ्चालनमा सहयोग गर्ने तथा बाल सहभागिताका विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिरहेका पालिकाबाट अनुमति प्राप्त नेपालमा दर्ता भएका गैरसरकारी संस्थाहरुलाई जनाउने छ।

(च) संरक्षक शिक्षक: संरक्षक शिक्षक भन्नाले विद्यालयका बालसमुहलाई सहयोग तथा सहजिकरण गर्न तोकिएको शिक्षकलाई जनाउनेछ।

(छ) सहजकर्ता: सहजकर्ता भन्नाले बाल समुह गठन, परिचालन तथा सहजीकरणका

लागि सम्बन्धित टोल विकास संस्थाबाट तोकिएको उमेर पुगेको व्यक्तिलाई जनाउनेछ। साथै वडास्तरिय बाल समुह सञ्जाल गठन, परिचालन तथा सहजिकरणका लागि सम्बन्धित वडा समितिले तोकिएको शिक्षकलाई जनाउनेछ।

३. निर्देशिकाको उद्देश्य

यस निर्देशिका उद्देश्य देहाय बमोजिम रहेको छः

(क) बालबालिकाको संगठन स्वतन्त्रताको अधिकारलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने।

(ख) बाल समुहहरूको गठन, सञ्चालन तथा सहभागीतालाई अर्थपूर्ण, नैतिक, सुरक्षित र पारदर्शी तथा समावेशी बनाउने।

(ग) बाल मैत्री स्थानीय शासनको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा टेवा पुऱ्याउने।

(घ) स्थानीय विकासका हरेक प्रक्रियामा सार्थक बाल प्रतिनिधि मार्फत बालमैत्री पूर्वाधार विकासमा टेवा पुऱ्याउने।

४. निर्देशिकाको कार्यान्वयन देहाय अनुसार हुनेछ।

- (क) बाल समुह/सञ्जाल गठन तथा सहजीकरणका लागि यस निर्देशिका बमोजिम कार्यान्वयन गर्नु गराउनु गङ्गाजमुना गाउँपालिका दायित्व हुनेछ।
- (ख) बाल सहभागिता तथा बाल सहजीकरणमा क्रियाशिल राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्था तथा विकासका साझेदारीहरूले यस निर्देशिकाको अवलम्बन गर्नु गराउनु उनीहरूको जिम्मेवारी हुनेछ।

परिच्छेद-२

बाल समुह तथा बाल समुह सञ्जालको गठन प्रक्रिया

५. बाल समुह तथा बाल समुह संजाल गठन:

- (१) बाल समुह सामान्य अवस्थामा २५ जना वा सो भन्दा बढी बालबालिका भेला भई बालबालिकाका सरोकारहरूमा कार्य गर्न तथा उक्त क्षेत्रमा बालअधिकारको प्रचार प्रसार र अनुगमन गर्न गठन गरिएको समुहलाई नै बाल समुह मानिनेछ। जसमा देहाय बमोजिमका पदाधिकारहरू हुनेछन्।

क) अध्यक्ष	: १ जना
ख) उपाध्यक्ष	: १ जना
ग) सचिव	: १ जना
घ) सहसचिव	: १ जना
ङ) कोषाध्यक्ष	: १ जना
च) सदस्य	: ५ जनासम्म
समिति र अन्य सदस्य रहने	

छ) सल्लाकार	: ३ जना
ज) सहजकर्ता	: १ जना

(२) एक विद्यालयमा एक बाल समुह रहनेछ।

(३) बाल समुह गठन गर्दा ८ वर्ष देखि १८ वर्ष उमेर समुहका बालबालिकाहरू आवद्ध हुनेछन्।

(४) वडामा रहेको सबै टोल एंव विद्यालयस्तरीय बाल समुहहरूको १ जना महिला सहित २ जना बालबालिका प्रतिनिधित्व हुने गरी भेलाको आयोजनाबाट वडास्तरीय बाल समुह संजालको गठन गरिनेछ। जसमा देहाय बमोजिमका पदाधिकारीहरू हुनेछन्।

क) अध्यक्ष	: १ जना
ख) उपाध्यक्ष	: १ जना

ग) सचिव : १ जना
घ) सहसचिव : १ जना
ड) कोषाध्यक्ष : १ जना
च) सदस्य : ६ देखि ८

सदस्यहरू

छ) सल्लाकार : पूर्व बाल
क्लवको तर्फबाट एक जना, टोल विकास
संस्था वडा समन्वय समितिबाट समितिले
तोकेको एक जना सहित ३ जना

ज) सहजकर्ता : १ जना वडा
समितिले तोकिएको शिक्षक संरक्षक

(५) गाउँपालिकामा रहेका सबै वडास्तरीय बाल
समुह संजालहरूको प्रतिनिधित्व हुने गरी भेलाको
आयोजनाबाट पालिकास्तरीय बाल समुह
संजालको गठन गरिनेछ। जसमा देहाय
बमोजिमका पदाधिकारीहरू हुनेछन्। ७ वटै
वडाहरूको प्रत्येक बाल क्लवबाट एक जना
बालिका सहित दुई जना बालबालिका

(क) अध्यक्ष : १ जना

(ख) उपाध्यक्ष : १ जना

(ग) सचिव : १ जना
(घ) सहसचिव : १ जना
(ङ) कोषाध्यक्ष : १ जना
(च) सदस्य : ७ जना वडागत
सदस्यहरु ३जना विशेष क्षेत्रबाट सदस्य
तोक्ने

(छ) सहजकर्ता : ३ जना

(ज) सहजकर्ता : सम्बन्धित शाखा

(६) बाल क्लवमा जतिसुकै उमेर समुहका
बालबालिका रहेता पनि १२ देखि १८ वर्ष उमेर
समुहले नेतृत्व गर्ने छ।

(७) सबै बाल समुहहरु गाउँपालिका तथा वडामा
अनिवार्य सूचीकृत र नवीकरण हुनुपर्नेछ।

**(६) बाल समुह गठनका लागि सूचना, भेलाको आयोजना तथा
अभिमुखीकरण**

(१) बाल समुह गठनका लागि सूचना, भेलाको
आयोजना तथा अभिमुखीकरण गर्दा सामान्यता
देहायका सिद्धान्त तथा प्रकृया पूरा गर्नु पर्नेछ।

(२) बाल समुह गठन गर्न चाहने व्यक्ति, तथा
संस्थाले बाल समुह गठन गर्ने औचित्य र

कारणहरु समेत स्पष्ट पारी न्यूनतम सात दिन अगावे सम्बन्धित समुदायका बालबालिका तथा अभिभावकहरुलाई खुला सूचना दिनुपर्नेछ।

(३) सूचना उपलब्ध गराउने विधिमा गाउँपालिका वा तिनका वडा कार्यालय, टोल विकास संस्था, नागरिक सूचना केन्द्र, सामुदायिक सहकारी तथा बचत समुहका कार्यालयहरु, उपभोक्ता समितिका कार्यालय भवन, प्रहरी चौकी, स्वास्थ्य चौकी, विद्यालय र पहुँचमा आएका बालाबालिकालाई मौलिक रूपमा भेलाका लागि जानकारी दिन सकिने छ।

(४) बाल समुह गठन गर्ने भेलामा सामान्यतया २५ जना बालबालिकाको उपस्थिति हुनु पर्नेछ।

(५) भेलामा सहभागी सबै वस्यक तथा बालबालिकाको छुट्टाछुट्टै उमेर, जातजाति र लिङ्ग समेत जनाउने गरी उपस्थिति गराउन सकिने छ।

(६) बाल समुह गठन गर्दा विद्यालय भित्र सबै कक्षामा सूचना प्रदान गरिनु पर्दछ एंव भेलाको आयोजना विद्यालय परिसरभित्रै प्रधानाध्यापक,

संरक्षक शिक्षक वा व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षको उपस्थितिमा गर्नु पर्नेछ।

(७) नेतृत्व चयन:

(१) दफा ६ बमोजिमको भेलामा सहभागी बालबालिकाको सहमति भएमा देहायकाको आधारमा बाल समुहको नेतृत्व चयन गर्न सकिने छ। कुन विधिबाट नेतृत्व चयन गर्ने भन्ने निर्णय स्वयं उपस्थित बालबालिका माझ छलफल गरी तय गर्नुपर्नेछ:

(क) बहुपदीय नेतृत्व: बाल समुहमा अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, सहसचिव, कोषाध्यक्ष तथा विषयगत संयोजकहरु तय भएको नेतृत्व हुनेछ।

(ख) चक्रिय नेतृत्व: बाल समुहमा निश्चित संख्यामा कार्यसमिति सदस्य बन्ने, कार्यसमितिबाट एक अध्यक्ष र सचिव तोक्ने, अर्को बैठकमा अहिलेको सचिव अध्यक्ष हुने र कार्यसमितिको कुनै सदस्य सचिव बन्ने, यही प्रक्रिया

आगामी बैठकहरूमा दोहोरिँदै जान सक्ने
व्यवस्था मिलाउन सकिने ।

- (२) बाल समुहको कार्यसमिति संख्या ९ देखि १३ सदस्यीय सम्म बनाउन सकिने छ ।
- (३) बाल समुहले आवश्यकता अनुसार उपसमितिहरू गठन गरी कार्यक्रमहरू गर्न सक्नेछन् । यस्तो उपसमितिमा ३ देखि १ जना सम्म सदस्य रहन सक्नेछन् ।
- (४) बाल समुहको नेतृत्वमा बालिका, जनजाती बालबालिका, दलित बालबालिका र अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूलाई अनिवार्य समावेश गर्नुपर्नेछ ।
- (५) बाल समुहको पदाधिकारिमा बालक र बालिकाको संख्या सकेसम्म बराबरी हुने गरी छान्नुपर्नेछ ।
- (६) एकै बालक वा बालिका दुई वा सो भन्दा बढी बाल समुहको नेतृत्वमा बस्न पाउने छैनन् । तर बाल समुहको नेतृत्वमा रहेका सदस्य संजालको नेतृत्वमा भने बस्न सक्नेछ ।

(७) प्रत्येक बालक्लवको कार्यकाल २ वर्षको हुनेछ।

(८) एकै व्यक्ति बाल समुहको पदाधिकारी अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्षका रूपमा एक कार्यकाल भन्दा बढी समय बस्न सक्ने छैन तर कार्यसमितिको सदस्य भने बस्न फरक पर्ने छैन।

(९) १२ वर्ष भन्दा कम र १६ वर्ष माथि उमेर समुहका बालबालिका बाल समुहको नेतृत्वमा छनौट हुने छैन।

(१०) बाल समुहका सदस्यहरू माझ नेतृत्व चयनका सन्दर्भमा विवादहरू आएमा देहायको अभ्यास गर्न सकिने छः

(क) नेतृत्व गर्न चाहने सदस्यले आफुले बाल समुहलाई कसरी सक्रिय र बलियो बनाउने भन्ने विषयमा अर्को सदस्यप्रति नकारात्मक धारणा व्यक्त नगरी छोटो प्रस्तुती गर्नसक्ने।

(ख) नेतृत्वलाई चक्रिय सदस्यहरू मात्र छलफल गरी सहमतिमा अग्रसर हुने।

- (ग) नेतृत्वलाई चक्रिय नेतृत्व प्रणालीमा परिवर्तन गर्न तर सहमतिमा यो बाध्यकारी हुने छैन।
- (घ) समितिले आवश्यकताको आधारमा उप समितिहरूको निर्माण गरी नेतृत्व गर्ने जिम्मेवारी प्रदान गर्ने।
- (ङ) भेलाले आपसी सहमतिमा समिति निर्माण गर्न नसकेकामा उम्मेदारको दावी गर्नेहरूबिच क्षमताको प्रतिस्पर्धाको आधारमा समिति निर्माण गर्ने छ। सो को सहजिकरण संरक्षण शिक्षक वा सहजकर्ताबाट गरिने छ।

द. संजालहरूको गठनका लागि सूचना तथा भेलाको आयोजना:

- १) बाल समुहहरू बिच आपसी समन्वय, सहकार्य बढाउने तथा सवालहरूको सामुहिकरण गर्ने एक आपसबाट सिकाईका अवसर सृजना गर्न बाल समुह संजालको गठन गर्न सकिने छ।
- २) बाल समुह संजाल वडास्तरिय हुनेछ।

३) बाल समुह संजाल गठन गर्नका लागि वडास्तर तथा पालिकास्तरमा बाल समुह हरुको प्रतिनिधि भेलाको आयोजना गर्नु पर्नेछ।

४) यस्तो भेलामा संजालले समेट्ने क्षेत्रका (समुदाय, विद्यालय तथा विषयगत) बाल समुहहरुलाई भेलाको मिति भन्दा १० दिन अगावै सूचना प्रदान गर्नुपर्दछ। सूचनामा देहायका विषयवस्तु समेटिएको हुनु पर्नेछ:

क) भेलाको मिति, समय र स्थान,

ख) भेलामा छलफल हुने विषयहरु

ग) भेलामा आमन्त्रण गरिएको प्रत्येक बाल समुहको प्रतिनिधि संख्या (जातजाति, लिंग समेत तय गरिएको भए सो समेत)

घ) अन्य आवश्यक विषयवस्तु।

५) बाल समुहका प्रतिनिधिहरुले भेलामा सहभागी हुन देहायका शर्त पूरा गर्नु पर्ने छ।

क) आफ्नो बाल समुहमा छलफल गरि निर्णय गरेको हुनु पर्नेछ।

ख) विद्यालयबाट भेलामा सहभागी हुन तथा संजालको नेतृत्वमा प्रतिस्पर्धा गर्न सहमति दिइएको हुनु पर्नेछ।

ग) समुदायमा आधारित बाल समुहको हकमा भेलामा सहभागी हुन तथा नेतृत्वमा प्रतिस्पर्धा गर्न अविभाक्कको सहमति।

६) बाल समुहले भेलामा दुई वा सो भन्दा बढी सहभागी माग भएको अवस्थामा बालक, बालिका तथा सबै जातजातिको समानुपातिक प्रतिनिधित्वको व्यवस्था गराउनु पर्नेछ।

७) संजाल भेलामा सहभागी हुने बाल समुह प्रतिनिधि उक्त संजालको भौगोलिक क्षेत्रभित्र बसोबास भएका हुनु पर्नेछ।

८) संजालको नेतृत्व चयन भेलाको सहमतिको आधारमा दफा ९ मा व्यवस्था भए बमोजिमको हुनेछ। संजालको पदावधि २ वर्षको हुनेछ।

९) आवद्धता तथा सूचिकरण

- १) विद्यालयमा गठन भएका बाल समुह आवद्धता स्वयं विद्यालयसँग, समुदायमा गठन भएका बाल समुहको आवद्धता वडा कार्यालयसँग र वडास्तरीय बालसमुहको आवद्धता गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयसँग रहनेछ। आवद्ध क्लवहरुको सूचिकरण वडाकार्यालयमा पठाउनु पर्ने छ।
- २) बालसमुह सूचीकरण हुँदाको नाम, उद्देश्य, कार्यसमितिका पदाधिकारी तथा सदस्यको नाम, (जन्मदर्ता सहित) सहजीकरण गर्ने व्यक्ति/संस्थाको नाम र सम्पर्क ठेगाना खुलाइएको विधान हुनुपर्नेछ। प्रत्येक क्लव सम्बन्धि गाउँपालिकामा सूचीकरण हुनेछ।
- ३) सूचीकृत बाल समुहहरु तोकिएको समयमा अद्यावधिक गर्न सकिनेछ। यसरी अद्यावधिक गर्ने सकिनेछ। यसरी अद्यावधिक हुँदा सम्बन्धित समुहले अद्यावधिक गर्ने व्यहोराको निवेदन, बाल समुहको वार्षिक भेलाका उपस्थिति र विद्यमान कार्यसमितिको नामावली, (जन्मदर्ता सहित) सहजीकरण गर्ने व्यक्ति/संस्थाको नाम र सम्पर्क ठेगाना र बाल समुहले अघिल्लो वर्ष सम्पन्न

गरेका विभिन्न गतिविधिको कार्य प्रगति सलंगन गर्नु पर्नेछ।

- ४) आवद्धता तथा सूचीकरण लागि बाल समुहको नाम भेलाका सहभागी बालबालिकाले आपसी सहमतिमा जुटाउन सक्नेछन्। बाल समुहको नाम त्यसै क्षेत्रको अर्को बाल समुहको नामसँग मिलेको दोहोरो पर्ने गरि राख्न सकिने छैन।
- ५) बाल समुहको नामसँग कुनै पनि निजि वा गैर सरकारी संस्थाको नाम जोड्न सकिनेछैन।
- ६) बाल समुहको सूचीकरण तथा नवीकरण लागि सहजीकरण गर्ने निकाय, व्यक्ति अनिवार्य उपस्थिति हुनु पर्नेछ।

परिच्छेद- ३

सहजकर्ता सम्बन्धि व्यवस्था

१०. सहजकर्ता संस्था, निकाय र व्यक्तिहरु:

- १) बाल समुहको गठन तथा संचालन गर्न तोकिएको सहजकर्ता/ संस्थाको अनिवार्य हुनेछ।
- २) प्रत्येक बाल समुहको एक सहजकर्ता शिक्षक हुन जरुरी हुनेछ।

- ३) सहजकर्ता बाल समुहको बैठक, आयोजना निर्माण, कार्यान्वयन तथा विषयगत सहजिकरण गर्ने बालबालिका सरोकारको क्षेत्रमा उपयुक्त उपायहरू सुझाउने तथा श्रोतमा उनीहरूको पहुँच बनाउन सहयोग गर्नु पर्नेछ।
- ४) बाल समुहका गतिविधि र त्यसबाट उत्पन्न परिणाम प्रति सहजकर्ता, संस्था वा निकायको नैतिक जिम्मेवारी हुने छ।

११. बाल समुहको सहजकर्ता हुनका लागि चाहिने योग्यता

१) बाल समुहको सहजकर्ता हुनका लागि निम्न योग्यता भएको व्यक्ति हुनुपर्दछ:

क) बाल समुहका पूर्वसदस्य भएकालाई पहिलो प्राथमिकता दिइनुपर्नेछ।

ख) बाल अधिकारबारे जानकारी, सचेत, संवेदनशिल तथा सम्भव भएसम्म तालिम प्राप्त गरेको।

ग) बालमैत्री व्यवहारबारे सचेत र अभ्यस्त रहेको।

- घ) बालबालिकाप्रति सकारात्मक धारण राख्ने ।
- ङ) बालबालिका विरुद्ध कुनै पनि हिंसा नगर्ने प्रतिवद्धता भएको ।
- च) फौजदारी अपराधमा संलग्न नभएको ।
- छ) मन्दिरा, सुर्ती, चुरोट, लागु औषधीको प्रयोग नभएको ।

१२. सहजकर्ताको भूमिका र सिमितता

१) स्थानीय सहजकर्ता बालअधिकार प्रति प्रतिवद्ध, स्वयंसेवी भावनाको र दफा १३ मा उल्लेख गरिएको योग्यता भएको व्यक्ति हुनेछन् र यस्ता सहजकर्ताले बाल समुहमा देहायका भूमिकाहरू निर्वाह गर्नु पर्नुछः

क) बाल समुहको बैठक, योजना तथा कार्यक्रम र निर्माण कार्यान्वयनमा सहजिकरण ।

ख) बाल समुहलाई स्थानीय सरोकारवाला निकायहरूसंग सम्पर्क, सम्बन्ध विस्तार गर्न सहजिकरण गर्ने ।

- ग) बाल समुहले गर्ने कार्यक्रमहरूका लागि स्थानीय श्रोतहरू जुटाउन सहयोग गर्ने ।
- घ) बाल समुहका सामग्रीहरूको उपयुक्त प्रयोग भए नभएको अनुगमन गर्ने र सम्पत्तिको संरक्षण गर्ने ।
- ङ) बाल समुहका सदस्यहरू माझ आएका विवादहरूको समाधान गर्न सहयोग गर्ने ।
- च) बाल समुह र अन्य समुदाय बिच विवाद उत्पन्न भएमा त्यसको समाधानका लागि सहजीकरण गर्ने ।
- छ) बाल समुहलाई बालअधिकार एवं बाल विकासका सवाल सम्बन्धि सुचना सामग्रीहरू उपलब्ध गराउन पहल गर्ने ।
- ज) आवश्यकता अनुसार बालअधिकार, बालसहभागीता, बाल समुह सहजीकरणका प्रशिक्षण, गोष्ठी तथा तालिमहरूमा सहभागी हुने ।

झ) बाल समुहका सदस्य आफ्नो समुदाय बाहिर अन्य कुनै कार्यक्रममा सहभागी हुनुपरेमा संरक्षकको भूमिका निभाउने।

२) सहजकर्ताले बाल समुहको सहजीकरण गर्दा ध्यान दिनु पर्ने विषयहरू:

क) बाल समुहको बैठक तथा छलफल स्वयं आफैले संचालन नगर्ने।

ख) बाल समुहको योजना तर्जुमा र निर्माण प्रक्रियामा हस्तक्षेप नगर्ने।

ग) बाल समुहलाई कुनै निश्चित निर्णय गर्न नलागउने वा निश्चित विषयमा आफ्नो धारण नलाग्ने।

घ) बाल समुहका तर्फबाट निर्णायक तह तथा संयन्त्रहरूमा प्रतिनिधि नगर्ने।

ङ) बाल समुहका सदस्यहरूलाई हप्काउने, हिंसा तथा दुर्व्यवहार गर्ने वा धम्की दिने कार्य नगर्ने।

च) बाल समुहका सदस्यहरूमाझ जात, धर्म, लिंग, उमेर, भाषा, भूगोल,

शारीरिक तथा आर्थिक हैसियत लगायत कुनै पनि आधारमा भेदभाव नगर्ने।

छ) बाल समुहको सम्पत्ति, बचत रकमहरू जथाभावी प्रयोग नगर्ने वा व्यक्तिगत हितमा उपयोग नगर्ने।

ज) बाल समुहका सदस्यहरूलाई एक अर्काविरुद्ध भड्काउने, कुनै निश्चित व्यक्ति, जाति, समुह, सम्प्रदाय, दल तथा संगठनको पक्ष वा विपक्षमा उभिन तथा गतिविधि गर्न नलगाउने।

झ) बाल समुहका सदस्यहरूलाई हिसांत्मक गतिविधि, सार्वजनिक धनजनमा क्षति पुग्ने गतिविधि तथा अलोकतान्त्रिक र घृणा फैलाउने कार गर्न प्रोत्साहित नगर्ने।

ञ) बाल समुहका सदस्यहरूको उचित सुरक्षाको सुनिश्चितता नगरी समुदायबाट बाहिर पठाउन वा कार्यक्रमहरूमा सलंगन नगराउने।

- ३) सहजकर्ताले दफा १४ (२) मा उल्लेखित व्यवहार तथा गतिविधि गरेमा आवश्यक प्रमाण सहित गाउँ कार्यपालिका वा सहयोगी संस्था वा विद्यालयमा सरोकारवाला जो कोहीले उजुरी दिन सक्नेछन्। उल्लेखित गर्न नहुने व्यवहारको सम्बन्धमा सहजकर्ता नियुक्ति गर्ने संस्थाले यस्ता व्यक्तिसंग अग्रिम प्रतिवद्धता लिन सक्नेछ।
- ४) सहजकर्ता विरुद्ध परेको उजुरी र गुनासोको छानबिन गरि दोषी पाइएमा सम्बन्धित सहजकर्तालाई चेतावनी दिने, सहजकर्ताबाट हटाउने वा आगामी निश्चित अवधिसम्मका लागि सहजकर्ता बन्न रोक लगाउने वा अन्य आवश्यक कारवाही गरी पदबाट हटाउने कार्य नियुक्त गर्ने संस्थाले गर्न सक्नेछ।
- ५) उजुरीका छानबिन तथा निर्णयमा सम्बन्धित सहजकर्तालाई आफ्नो भनाई र स्पष्टीकरण राख्ने अवसरबाट वञ्चित गरिने छैन।

परिच्छेद-४

बाल समूहको बैठक तथा कार्यक्रम व्यवस्था

१३. नियमित बैठक तथा छलफलका विषयहरू

१) बाल समुहको बैठकको आयोजना विद्यालय बन्द भएको समयमा र दिनको समयमा सबै सहभागीहरूका लागि पहुँचका दृष्टिकोण उपयुक्त स्थानमा मात्र संचालन गर्नु पर्नेछ।

२) बैठकमा सहजकर्ताको उपस्थिति अनिवार्य हुनुपर्नेछ।

३) बैठकको निर्णय तथा उपस्थिति बैठक पुस्तिका (माइन्सुट) उतार गरी राख्नु पर्नेछ।

४) बैठकमा सामान्यतया निम्न प्रस्तावहरूमा छलफल हुन सक्ने छ।

क) अघिल्लो बैठकपछि भएका कार्यक्रम तथा प्रगतिहरूको समिक्षा

ख) बाल समुहका बारेमा सदस्य तथा अन्य बालबालिका र व्यक्तिहरूको धारणा

- ग) स्थानीय बालअधिकारको सवाल र गर्नुपर्ने गतिविधि
- घ) आगामी कार्यक्रमको मिति, स्थान र समय तय, जिम्मेवारी विभाजन र श्रोत सकेलन तथा आवश्यकता अनुसार अन्य विषयहरू।

१४. कार्यक्रम योजना निर्माण

- १) देहायका अवस्थालाई ध्यान दिई बालबालिका सम्बन्धि योजना निर्माण गर्नुपर्नेछ।
- क) बाल समुहको बैठक तथा वार्षिक भेलाको योजना निर्माण गर्ने छ। यसरी योजना निर्माण गर्दा मासिक एउटा कार्यक्रम राख्नु पर्नेछ।
- ख) बाल समुहको कार्यक्रम योजना निर्माण गर्दा स्थानीय पर्व, मौसम, खेतीपातीको क्यालेन्डर, विद्यालयको शैक्षिक क्यालेन्डरसँग दोहोरो नपर्ने गरि बनाउनुपर्नेछ।
- २) बाल समुहको कार्यक्रम मुलतः देहायको विषयमा केन्द्रित हुनुपर्नेछः

क) बालअधिकारको प्रचार प्रसार: बालबालिकाले स्थानीय तहमा गीत, कविता, खेल, कथा, वक्तृत्वकला लेख लेखेर आदिको माध्यमबाट बालअधिकारका बारेमा प्रचार प्रसार गर्ने ।

ख) बालअधिकार अनुगमन: बाल समुहले आफ्नो क्षेत्रका विभिन्न स्थानीय तहमा गुनासो पेटिका राखेर, साथीहरुको समुहमा छलफल गरेर, आफ्नो विद्यालय तथा समुदायको अनुगमन भ्रमण गरेर बालअधिकारको अवस्थाको अनुगमन गर्न सक्नेछन्। बाल समुहले अनुगमनबाट देखेका विषयहरु विद्यालय व्यवस्थापन समिति, गाउँपालिकाको कार्यालय, गाउँ शिक्षा समिति, टोल विकास संस्था वा सहयोगी संस्था समक्ष आवश्यक कारवाहीका लागि प्रस्तुत गर्न सक्नेछन ।

३) सेवाका लागि सम्प्रेषण र सुझाव: बाल समुहहरुले आफ्नो समुदाय तथा विद्यालयमा हिंसा, शोषण, दुर्व्यवहार, शिक्षा तथा स्वास्थ्यबाट वञ्चित भएका बालबालिका फेला परेमा वा त्यस्ता गुनासोहरु

आएमा सेवा प्रदायक संस्थाहरूसँग सम्पर्क गरि सम्बन्धित बालबालिकालाई सेवाको लागि सिफारिस गर्ने लगायत यस्ता बालाबालिकाको विकास र संरक्षणमा कार्यक्रम संचालन गर्न सकिनेछ।

४) शैक्षिक तथा व्यक्तित्व विकासका कार्यक्रमहरू: बाल समुहहरूको सदस्यहरूका लागि व्यक्तित्व विकास तथा शैक्षिक विकासका विभिन्न रचनात्मक गतिविधिहरू, खेलकुदका गतिविधिहरू, बाल भित्तिपत्रिका, वक्तृत्वकला, हिज्जे प्रतियोगिता, छोटो समयका विभिन्न सीप, कलाका प्रशिक्षण कार्यहरू।

५) सामुदायिक स्वयंसेवा:

क) बाल समुहका १४ वर्षभन्दा बालाबालिकाले सुरक्षित ढंगले वयस्कहरूको साथमा गर्ने सामुदायिक स्वयंसेवा कार्य दैनिक ६ घण्टा भन्दा बढी र लगातार ३ घण्टा भन्दा बढी हुने छैन।

ख) सामुदायिक स्वयंसेवाका कार्यहरूमा बालबालिकाको नैतिक र भौतिक सुरक्षाको सुनिश्चितता हुनुपर्नेछ।

ग) प्रचलित कानूनबमोजिम निकृष्ट वा जोखिमयुक्त बालश्रम तथा बालश्रम ठहरिने गतिविधिमा बालबालिकाले स्वयंसेवा गर्नसक्ने छैनन्।

६) निर्णय प्रक्रियालाई प्रभावित पार्ने: बाल समुहहरूले सामुहिक रूपमा वा प्रतिनिधि मार्फत बाल अधिकारका सरोकारहरूलाई स्थानीय योजना तथा नीतिहरूमा सम्बोधन गराउनका लागि बाल भेला, अन्तरक्रिया, बाल सुनुवाई, प्रतिनिधि मण्डल भेटघाट जस्ता कार्यक्रमहरू गर्न सक्नेछन्।

१५. बाल समुहले संचालन गर्न नसक्ने कार्यक्रमहरूको सिमा:

१) कुनै राजनीति दल वा त्यसको भातृ संगठनका पक्षपोषण वा विरोध गर्न।

२) समुदायको सार्वजनिक वा निजि सम्पत्ति दुरुपयोग तथा कसैको जिउ ज्यानमाथि क्षति पुऱ्याउने कार्य।

- ३) समुदायका निश्चित जातजाती, धर्म, क्षेत्र वा पेसाकर्मिप्रति गलत भावना र दृष्टिकोण सम्प्रेषण गर्ने कार्य।
- ४) हिंसा र दुर्व्यवहार पिडित तथा प्रभावित बालबालिकाको गोपनीयता भंग हुने र पहिचान खुल्ने गतिविधिहरू।
- ५) सांस्कृतिक कारण बाहेक रातको समयमा र आफ्नो विद्यालय वा समुदाय भन्दा बाहिर गएर गरिने गतिविधि तथा कार्यक्रमहरू तर प्रतिस्पर्धा वा आयोजकहरूले उचित सुरक्षा प्रबन्ध गरेको अवस्थामा भने समुदाय वा विद्यालय भन्दा बाहिर गएर कार्यक्रम गर्न सकिनेछ।
- ६) उचित सुरक्षाको प्रबन्ध र आवश्यक पूर्व अनुमति बेगर सहभागीहरू जिउ ज्यानमा खतरा पुग्ने साहसिक खेलहरू खेलाउने कार्यहरू।
- ७) बाल समुह कोष निर्माण वा आय आर्जनका लागि बालश्रम तथा कुनैपनि व्यापार, व्यवसाय गर्ने कार्यहरू।
- ८) सिंगो परियोजना संचालन गर्ने वा ठुला र लामो समयका गतिविधीहरू संचालन गर्ने कार्य।

९) सामाजिक रूपमा अस्विकार तथा नकारात्मक सामाजिक प्रभाव पार्ने कार्यहरू।

१०) सामाजिक शान्ति सुव्यवस्था तथा सुरक्षामा नकारात्मक असर पर्ने देखिएमा बाल अधिकारकर्मी, टोल विकास संस्था तथा समितिको परामर्शमा सुरक्षा निकाय वा गाउँपालिका वा विद्यालयले निश्चित गतिविधिलाई रोक लगाएका कार्यहरू।

१६. सदस्यता वितरण र व्यवस्थापन

१. बाल समुहले स्वतन्त्र रूपमा आफ्नो सदस्यता वितरण गर्न सक्ने छ। बाल समुहको सदस्य हुन सोही विद्यालयको विद्यार्थी हुनुपर्दछ।

२. कुनै बालबालिकाले सदस्य बन्न चाहेमा सामान्यतया बाल समुहले सदस्य बनाउनु पर्दछ।

३. कुनैपनि बालबालिकालाई सदस्य आयोजना गर्ने दवाब दिन पाइनेछैन।

४. सदस्य नभएकै कारण बाल समुहले आयोजना गर्ने खुला र सार्वजनिक कार्यक्रममा कुनै बालबालिकालाई सहभागी गराउनमा रोक लगाउन पाइनेछैन।

५. सदस्यहरूको अभिलेख बाल समुहले आफ्नै रजिष्टरमा राख्न सक्नेछ। यसरी अभिलेख राख्दा देहायका विवरण उल्लेख हुनुपर्दछः

क) बालबालिकाको नाम, थर, ठेगाना, उमेर, (जन्मदर्ताको प्रतिलिपि) लिंग, (विद्यालयमा भए कक्षा।

ख) अभिभावकको नाम, सम्पर्क फोन नम्बर, फोटो (उपलब्ध भएसम्म)।

६) बाल समुहले आफ्नो सदस्यलाई सदस्यता-पत्र पनि वितरण गर्न सक्नेछ।

७) बाल समुहका सदस्यहरूका लागि न्यूनतम सदस्यता शुल्क तोक्ने सकिनेछ। तर कुनै बालबालिकाले केही कारणवश सदस्यता शुल्क तिर्न नसकेकै कारणले उसलाई सदस्य बन्नबाट रोक्न सकिने छैन।

८) बाल समुहका सदस्यहरूले तिर्ने सदस्यता शुल्क वा नवीकरण शुल्क न्यून र स्थानीय अभिभावकहरूले क्षमताले धान्न सक्ने हुनुपर्नेछ।

९) बाल समुहमा विभिन्न श्रोतबाट जम्मा हुन आएको रकमको संरक्षण विद्यालय व्यवस्थापन समिति वा सहजकर्ताले पारदर्शी ढंगले राख्नुपर्नेछ।

१७. प्रतिनिधित्व र सहभागीताको समान अवसरको व्यवस्थापन

- १) बाल समुहका सदस्यहरूले उपयुक्त अवसरहरू प्राप्त गरी आफ्नो व्यक्तित्व गर्न समान अवसर प्राप्त गरुन् भन्ने मान्यता बाल समुहको नेतृत्व गर्ने समुहले राख्नुपर्दछ। बाल प्रतिनिधि र सहभागीतामा देहायका विषयमा ध्यान दिनुपर्नेछ।
- २) समान अवसर र प्रतिनिधित्वका लागि विषयगत समुहहरू बनाएर सोही अनुसार नियमित वा पालैपालो प्रतिनिधित्व र सहभागीताको अवसर प्रदान गर्ने।
- ३) आयोजक संस्था वा निकायले तोकेको अवसरमा बाहेक पालैपालो सबै सदस्यहरूलाई सहभागीताको अवसर दिनुपर्नेछ।

- ४) बाल समुहको प्रतिनिधित्व गर्ने व्यक्तिले कुनै कार्यक्रममा जानुअघि आफ्नो समुहका सदस्य र सहजकर्तासँग आफुले के कस्ता सवाल उठाउने भनी छलफल र परामर्श गर्नुपर्नेछ ।
- ५) बाल समुहका सदस्य कुनै कार्यक्रम वा बैठकमा सहभागी भएपछि आफ्नो समुहका सदस्यहरु र सहजकर्ताको बैठक राखी आफु सहभागी भएको कार्यक्रमको बारेमा जानकारी दिनुपर्नेछ । प्रतिवेदन लेखेर बाल समुहको फाइल वा माइन्सुटसँगै राख्नुपर्नेछ ।

१८. सदस्यबीच रहेको फरक मतको सम्मान तथा कार्यक्रमको सहजीकरण

सामान्यता बाल समुहमा हुने फरक मत देहायका उपायहरु अवलम्बन गरी समधान गर्न सकिनेछ ।

- १) बाल समुहको योजना निर्माण लगायतका छलफलमा सबै सदस्यहरुलाई स्वतन्त्र र

छोटो रूपमा आफ्नो विचार राख्न लगाउनु पर्दछ।

२) बाल समुहको बैठक बस्ने, छलफल गर्ने तथा नेतृत्व चुन्ने प्रक्रियाका बारेमा आचारसंहिता निर्माण गर्नु पर्दछ।

३) बाल समुहका सदस्यहरूमाझ कार्यक्रम आयोजना गर्ने सन्दर्भमा फरक प्रस्तावहरू प्राप्त भएमा ती कार्यक्रमहरूको सूची बनाउने र सदस्यहरूलाई आपसी छलफल गरी कार्यक्रमहरूको प्राथमिकता साथ छनोट गर्न लगाउनु पर्नेछ। कार्यक्रमको छनोट गर्दा देहायका आधारमा गर्नु पर्नेछ।

क) बालबालिकाले रुचिकर मान्ने, सृजनात्मक, खेलकुद तथा बौद्धिक विकासका कार्यक्रमहरूलाई पहिलो प्राथमिकता दिने।

ख) बाल अधिकारको प्रचार प्रसार हुने र अभिभावक, निर्णयकर्ताहरू तथा समुदायमाझ बालबालिकाको

सरोकारहरू प्रस्तुत गरिने
कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता दिने।

ग) बाल समुहले गर्न नहुने भनेको
कार्यक्रमहरू छनौट नगर्ने।

घ) बाल समुहलाई धेरै आर्थिक भार पर्ने
तथा लामो समय लाग्ने कार्यक्रमहरू
छनौट नगर्ने।

ङ) समुदाय र समुदायका अन्य
संस्थाहरूसँग द्वन्द्व वा मनमुटाव
हुनसक्ने कार्यक्रमहरू नगर्ने।

च) धेरै दिन विद्यालय शिक्षालाई असर
पर्ने वा कक्षा छाडी तयारी गर्नुपर्ने
कार्यक्रमहरू नगर्ने।

छ) अन्य बाल समुह वा संस्थाले भर्खरै
गरिसकेको समान किसिमका
कार्यक्रमहरू भए त्यसलाई
प्राथमिकता पछाडी राख्ने।

४) बाल समुहका सदस्यहरूमाझ स्थानीय
सरोकारका विषयमा फरक विचार वा
धारणहरू आएमा ती धारणहरूलाई समावेश

गरी साझा बनाउनु पर्छ। यसका लागी देहायका कार्यहरु गर्न सकिनेछ।

क) सबै सदस्यहरुले सम्बन्धित विषयमा पालैपालो आफ्ना विचारहरु छोटकरीमा राख्न दिने। विचार राख्दा अरुको विचारलाई गलत भन्ने होच्याउने वा सिधै नकार्ने विषयलाई प्रशय नदिने।

ख) फरक फरक धारणाहरुलाई समेटेर कुनै सदस्यले एकै धारणा प्रस्ताव गर्न लगाउने।

ग) यदि नितान्त विपरित धारणाहरु आएमा बाल समुहको बैठकमा ती फरक धारणाहरुलाई र त्यसलाई समर्थन गर्ने सदस्य संख्या पनि लेख्ने तर बहुमत सदस्यहरुले व्यक्त गरेको धारणा अनुसार बाल समुहले गतिविधि संचालन गर्ने।

५) बाल समुहका सदस्यहरुमाझ आर्थिक वा संगठन व्यवस्थापनका विषयमा फरक

धारणा भएमा देहाय बमोजिम सहजीकरण गर्न सकिनेछ।

क) बाल समुहका सदस्यहरूमाझ नै फरक मतको विषयमा छलफल गरी आपसी सहमति सृजना गर्ने।

ख) बाल समुहका सदस्यहरूले उठाएको फरक मतको विषय र उनीहरूले दिएको तर्क तथा प्रमाणहरूको सूची बनाउने।

६) बाल समुहभित्र आउने फरक मतले समाधान गर्ने बैठकमा सहजकर्ता र सम्बन्धित विद्यालयको प्रधानाध्यापक अनिवार्य उपस्थिति हुनुपर्नेछ।

परिच्छेद-६

बाल समुहको आर्थिक कोष व्यवस्थापन

तथा सहायता

१९. आर्थिक व्यवस्थापन

१) बाल समुहका आर्थिक कोषमा देहायको रकम रहनेछ।

क) स्वेच्छिक रूपमा उठेको सदस्यहरुको नवीकरण वा मासिक शुल्क, चन्दा तथा सहयोग

ख) संस्थाहरु, विद्यालयहरु र पालिकाबाट प्राप्त हुने आर्थिक सहायता

ग) स्थानीय समुह तथा निजि क्षेत्रहरुबाट प्राप्त हुने सहायता र अन्य आय

२) बाल समुहले आर्थिक सहायताको निम्ति सामान्य निवेदन दिए पुग्नेछ। बाल समुहका लागि सामान्यता पाँच हजार रुपैया भन्दा बढीको सहयोग दिनुपरेमा नगद प्रदान नगरी सोझै जिन्सी वा सेवा खरिद गरी सहयोग गर्न पनि सकिनेछ।

३) बाल समुहको आर्थिक कारोवार प्रचलित सामान्य लेखाको सिद्धान्त अनुसार हुनेछ।

साथै बाल समुहलाई सोझै परियोजना वा अभियान संचालन गर्नका लागि सम्झौता गरी रकम प्रदान गर्न सकिने छैन।

४) बाल समुहले आफ्नो गतिविधि संचालन गर्न आफ्नो विद्यालय वा समुदायमा आर्थिक स्रोत संकलनका लागि बालमैत्री कार्यक्रमहरू आयोजना गर्न सक्नेछन्। यस्ता क्रियाकलाप देउसी-भैलो, साँस्कृतिक कार्यक्रम, खेल प्रतियोगिता जस्ता कार्यक्रमहरू हुन सक्नेछन्। यस्ता कार्यक्रम आयोजना हुँदा आवद्ध निकायको स्वीकृति, सहजीकरण र सुपरिवेक्षण अनिवार्य रहनेछ।

५) बाल समुहले संकलन गरेको रकम उनीहरूले आयोजना गर्ने बालमैत्री गतिविधि तथा बालबालिका सम्बन्धि आपतकालिन अवस्थाहरूमा खर्च गर्न सकिने छ तर भौतिक पूर्वाधारहरूको निर्माण तथा मर्मत सम्भार जस्ता कार्यहरूमा खर्च गर्न पाइने छैन।

६) बाल समुहको वार्षिक आयव्यय विवरण सामान्य ढाँचामा उल्लेख गरी राख्नु पर्नेछ। बाल समुहको बृहत गतिविधि संचालन गर्न परेमा सहजकर्ताले आर्थिक व्यवस्थापन र सहजीकरणमा सहयोगी गर्नुपर्नेछ। यसरी

व्यवस्थापन गर्दा आर्थिक हिसाब किताब बाल समुहबाट अनुमोदन गराउने तथा दुई हप्ता भित्र आर्थिक कारोवारको फरकफरक गर्नु पर्नेछ।

- ७) बैंक वा वित्तिय संस्थामा खाता संचालन गर्न क्लव/संजालले आफ्ना सल्लाहकार एवं सहजकर्ता मध्ये बाट १ जना आफु मध्ये २ जना गरी तिन जनाको संयुक्त दस्तखतबाट खाता सञ्चालन गर्न सकिनेछ। कोषबाट रकम झिक्नु पर्दा क्लव/संजालक निर्णय अनुसार कोषको रकम खर्च गर्न सकिने छ।

परिच्छेद-७

बाल समुह र अन्य निकायहरुको सम्बन्ध र सहकार्य

२०. गाउँपालिकासँगको सम्बन्ध र सहकार्य

१. सबै बाल समुहहरु आफ्नो वडा कार्यालय वा गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयमा तोकिएको विधि र प्रक्रियामा सूचीकृत तथा नवीकरण हुनेछन्।
२. गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको बाल समुहको विवरण अद्यावधिक गर्ने र सरोकारवाला निकायले आदान प्रदान गर्न सक्नेछ।

३. गाउँपालिकाले आफ्नो वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा बाल समुहका गतिविधि, बाल समुह र सहजकर्ताको प्रशिक्षण तथा बाल समुह प्रतिनिधिको परामर्श जस्ता कार्यक्रमहरू राख्न सक्नेछन्।
४. बाल समुहले गाउँपालिकासँग स्थानीय विकासका क्रियाकलापहरूमा बालबालिका सम्बन्धि योजना तथा कार्यक्रम, सुविधा र उपलब्धिहरूको बारेमा सूचना माग गर्ने, त्यस्ता जानकारीहरू प्रचार प्रसार गर्ने तथा कार्यक्रम र सेवाहरूको अनुगमन गर्ने सक्नेछ। बाल समुहले गाउँपालिकासँग आफ्ना कार्यक्रमहरूका लागि आर्थिक सहायता तथा प्राविधिक र सामग्री सहयोगीको अनुरोध गर्न सक्नेछ।
५. बाल समुहले गाउँपालिकासँग आफ्ना कार्यक्रमहरूका लागि आर्थिक सहायता तथा प्राविधिक र सामग्री सहयोगको अनुरोध गर्न सक्नेछ।
६. बाल समुहले आफुले सम्पादन गरेको कार्यक्रमहरूको सूची र विवरण सहितको प्रतिवेदन

तोकिएको ढाँचामा वडा/गाउँपालिकामा उपलब्ध गराउनुपर्ने छ।

२१. बाल सहभागीता प्रवर्द्धनमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको भूमिका

- १) विद्यालय रहेको बाल समुहहरू विद्यालय व्यवस्थापन समितिसँग आवद्ध गर्नुपर्ने छ।
- २) विद्यालयको वार्षिककार्यक्रम बजेट तथा कार्ययोजनाको निर्माण गर्दा बालबालिकासँगको परामर्शमा बाल समुहको गतिविधिलाई सहयोग पुऱ्याउने कार्यक्रमहरू राख्न सकिनेछ।
- ३) विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा बाल समुहका प्रतिनिधि एक बालक र एक बालिकालाई स्थायी आमन्त्रित सदस्यको रूपमा सहभागी गराउन सकिने छ र यस्ता बैठकहरूमा बालबालिका सरोकारका विषयहरू प्रस्तुत गर्न लगाउन सकिनेछ।
- ४) विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठकमा छलफल हुने संवेदनशिल र विवाद सृजना हुनसक्ने विषयहरू जस्तै: शिक्षक नियुक्ति

र कारबाही, निर्माणको ठेक्का पट्टा तथा अनियमित जस्ता विषयको छुलफलमा बालाबलिकालाई प्रत्यक्ष र निर्णायक सहभागी बनाइने छैन।

५) विद्यालयमा रहने शिक्षकको व्यवहारिक सिप तथा शैली विकास (बालमैत्री शिक्षण विधि), बालमैत्री भौतिक संरचनाको निर्माण स्वरूप र गुणस्तरका विषयहरूमा भने बाल समुहका र सकेसम्म धेरै बालबालिकाको सुझाव संकलन लिन सकिनेछ।

२२. अन्य संघसंस्था तथा सेवा प्रदायक निकायहरूको भूमिका

१) गाउँपालिका भित्र क्रियाशिल विभिन्न संग संस्था तथा सेवा प्रदायक निकायहरूले बालबालिकाका प्रत्यक्ष प्रभावित हुने वा उनीहरू लक्षित कार्यक्रम, निर्णय तथा योजना प्रक्रियामा बाल समुहका प्रतिनीधिहरूसँग परामर्श गर्नुपर्नेछ।

२) यस्ता संस्था तथा सेवा प्रदायक निकायहरूले बालबालिकाको लागि निःशुल्क उपलब्ध सेवा सुविधा तथा कार्यक्रमहरूको बारेमा प्रचार प्रसार गर्न, सेवाको विषयमा सरोकारवाला बिच संचार

एवं कार्यक्रमहरूको बारेमा प्रभावकारिताको अनुगमन गर्न बाल समुहसँग सहकार्य गर्न सक्नेछन्।

- ३) सेवा प्रदायक निकायहरूले बाल समुहका सदस्य तथा बाल समुहसँग सहकार्य र परामर्श कार्यहरू गर्दा उनीहरूको नियमित शिक्षालाई नकारात्मक प्रभाव पार्न र विद्यालय समयमा असर पार्ने गरि गर्न सकिने छैन।
- ४) सेवा प्रदायकका निकायहरूले बाल समुहका सदस्यहरूलाई अनिवार्य सहभागीताको नियम लागु गर्न सकिनेछैन।
- ५) सेवा प्रदायक निकायहरूको बालबालिकालाई जोखिमपूर्ण हुने विवादित विषय, फौजदारी अपराधका उजुरी लगायतका विषयमा छलफल गर्न वा उनीहरूको राय वा निष्कर्ष माग्न र त्यस्ता क्षेत्रमा काममा लगाउन सक्नेछैनन् तर न्यायिक प्रक्रियामा प्रभावित बालबालिकासँग गरिने परामर्श गर्न बाधा पर्ने छैन।
- ६) सेवा प्रदायक निकायहरूले बालबालिका सहभागी भएर गारिएका सामुदायिक कार्यको बदलामा

भत्ता वा ज्याला प्रदान गर्न सक्ने छैनन्। तर यातयात खर्च र सहायक सामाग्री दिन फरक पर्नेछैन।

२३. गाउँपालिकाको योजना तर्जुमामा बाल समूहका प्रतिनिधिको व्यवस्था

- ७) गाउँपालिकाबाट हुने योजना निर्माण चक्रमा बाल समूहको प्रतिनिधित्व र सहभागिता अनिवार्य गर्न सकिनेछ।
- ८) बस्ती तथा वडा स्तरमा हुने योजना छलफलमा सहभागी हुन बाल समूहका सदस्य वा प्रतिनिधिहरूलाई निमन्त्रणा गर्न सकिने छ। भेलामा उनीहरूको सरोकार राखे विषयमा धारणा राख्न निश्चित समय प्रदान गरिने छ।
- ९) गाउँस्तर वा वडास्तरमा तोकिएको प्रक्रियामा बालबालिकासंग परामर्श लिन सकिनेछ।
- १०) योजना निर्माण तथा बजेट विनियोजनमा बाल समूहलाई बालबालिकाको निम्ति छुट्याइएको

कार्यक्रम तथा बजेटबारे छुट्टै सार्वजनिक सूचना जारी गर्नसकिने छ । यस्तो जानकारी सरल भाषामा उपलब्ध हुनुपर्ने छ ।

परिच्छेद ८

बाल समूहको सम्मिलन र विघटन सम्बन्धी व्यवस्था

२४. बाल समूहको सम्मेलन

- १) दुई वा दुईभन्दा बढी एकै भौगोलिक क्षेत्र वा एकै वडाका विद्यालय भित्रका बालसमूहहरू सम्मेलन हुन सक्ने छन् तर फरक भौगोलिक क्षेत्र वा फरक वडाका विद्यालयका बाल समूहहरू सम्मेलन हुन सक्ने छैनन् ।
- २) सम्मेलनमा जानका लागि चाहने बाल समूहले समूहको सहजकर्ताको उपस्थितिमा सदस्यहरूको भेलाको सम्मेलनमा जाने निर्णय गर्नुपर्नेछ ।
- ३) सम्मेलन गर्न चाहने सबै बाल समूका सहजकर्ताको उपस्थितिमा सदस्यहरूको भेला आयोजना गरी माथि दफा ७ मा

उल्लेख भएअनुसार नयाँ कार्यसमिति
चयन गर्नुपर्नेछ ।

- ४) सम्मेलन पश्चात नयाँ कार्यसमिति गठन भएको एक महिनाभित्र गाउँपालिका र सम्बन्धित वडामा सम्मेलनको जानकारी गराउनु पर्नेछ ।
- ५) यसरी सम्मेलन भएका बाल समुहको सूचीकरण खारेज हुनेछ र नयाँ बाल समुह सूचीकृत हुनेछ ।

२५. बाल समूहको विघटन

१) बाल समूह देहायको अवस्थामा विघटन भएको मानिने छ ।

क) बाल समूह लगातार २ वर्षसम्म गाउँपालिकामा अद्यावधिक नभएमा यस्ता बाल समूह विघटन गर्न सकिनेछ । तर अद्यावधिक नभएका बाल समूहलाई विघटन गर्नुअघि ३ महिनाको समय राखि अद्यावधिक गर्नका लागि सूचित गरिनेछ,

ख) बाल समूहका बहुमत सदस्यहरूले बाल समूह विघटन गर्ने निर्णय गरेमा ।

- १) बिघटन भएका बाल समूह गाउँपालिकाको सूचीकरणबाट स्वत खारेज हुनेछन्।
- २) बिघटन भएका बाल समूहका सम्पति तथा दस्तावेजहरु सम्बन्धित विद्यालय वा वडा तथा गाउँपालिकाले जिम्मा लिने छ र अर्को बाल समूह गठन प्रयोग गर्न सकिने छ ।

२६. बाल समूहका गतिविधि पारदर्शिता तथा आन्तरिक सुशासन

१. बाल समूहका गतिविधि पारदर्शिता तथा आन्तरिक सुशासन सम्बन्धमा देहायअनुसार गर्नु पर्नेछ।
 - क) बाल समूहले आयोजना गर्ने सबै गतिविधिहरुको बारेमा गुनासो र प्रतिक्रिया दिने व्यवस्था गर्न सकिनेछ।
 - ख) बाल समूहका गतिविधिहरुका बारेमा प्रतिक्रिया दिन वा गुनासो व्यक्त गर्न सम्बन्धित संस्था विद्यालय वडा कार्यालय र गाउँपालिकामा सुझाव पेटिकाको स्थापना र सञ्चालन गर्न सकिनेछ।
 - ग) सुझाव पेटिका मासिक रूपमा खोल्ने र प्राप्त सुझावहरुलाई लिखित रूपमा उल्लेख गरी रजिष्टरमा अभिलेखीकरण गर्नुपर्नेछ।

घ) प्राप्त सुझावहरूलाई सहजकर्ता र बाल समूहका प्रतिनिधिहरू बसी छलफल तथा प्राथमिकीकरण गरी सुझावका आधारमा मात्रै बाल समूह विघटन गर्ने वा बाल समूहका गतिविधिहरूलाई निषेध गर्ने वा रोक्ने कार्य गर्न सकिने छैन।

ङ) विद्यालयमा आधारित बाल समूहका गतिविधिहरूका बारेमा समुदाय तथा अविभावकहरूले विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष वा प्रधानाध्यापकलाई प्रत्यक्ष भेटेर पनि सुझाव दिन सक्नेछन्।

२७. बाल समूहका क्रियाकलापहरूमा एकरूपता

१) गाउँपालिकाले सबै बाल समूह तथा सञ्जालका क्रियाकलापलाई एकरूपता दिन अनुसूचि १, २, ३, ४ र ५ अनुसारको निर्दिष्ट फारम तथा ढाँचा प्रयोगमा ल्याउन सक्नेछ।

प्रमाणीकरण गर्ने

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

कार्यपालिकाबाट स्वीकृत मिति: २०८१/०७/२१

अनुसूचीहरू

अनुसूची १: बाल समूहको विवरण ढाँचा

१) बाल समूहको परिचय

- क) बाल समूहको नाम र ठेगाना
- ख) सूचीकरण नम्बर
- ग) बाल समूहको उद्देश्य
- घ) सदस्य संख्या: बालक: बालिका:

२) बाल समूह संगठन

- क) सदस्य बन्ने तरिका
- ख) नेतृत्व चयन गर्ने तरिका
- ग) विघटन हुने अवस्था
- घ) सदस्य बन्न नपाउने व्यक्तिहरू
- ङ) नेतृत्वमा चुनिन नपाउने व्यक्तिहरू

३) बाल समूहका सदस्यले पालन गर्नुपर्ने नियमहरू

- क) सदस्य भइसकेपछि पालना गर्नुपर्ने नियमहरू
- ख) नेतृत्वमा निर्वाचित भएपछि पालना गर्नुपर्ने नियमहरू
- ग) बैठकमा पालना गर्नुपर्ने नियमहरू
- घ) अन्य बाल समूहका सदस्य बालबालिका तथा निकायसँग गर्नुपर्ने व्यवहार सम्बन्धि नियमहरू

४) बाल समूहको आर्थिक कोष तथा श्रोत

- क) सदस्यता शुल्क
- ख) नवीकरण शुल्क
- ग) अन्य सहायता र श्रोतहरू
- घ) आम्दानी जम्मा गरी राख्ने ठाउँ
- ङ) आम्दानी र खर्च विवरण राख्न तोकिएको व्यक्ति

५) अन्य विषयहरू

अनुसूची २

बाल समूहका लागि आवश्यक आधारभूत सामग्री

- १) बाल समूहको सामग्री राख्नका लागि बाकस वा दराज
- २) माइन्ट कपी (निर्णय पुस्तिका)
- ३) कार्यक्रम विवरण लेखेकापी (कार्यक्रम पुस्तिका)
- ४) बाल समूहको नियम
- ५) बाल समूहका अध्ययन सामग्रीहरू
- ६) बाल समूहको आम्दानी र खर्च लेखे लेखा कापी (आय-व्यय पुस्तिका)
- ७) कलम

द) आवश्यकता अनुसार खेल शौक्षिक तथा

मनोरञ्जनमूलक सामग्रीहरु

अनुसूची ३

बाल समूह कार्ययोजना फाराम

१. बाल समुहको नाम:

ठेगाना:

सहजकर्ताको नाम र सम्पर्क नः

सम्पर्क व्यक्तिको नाम र सम्पर्क फोन नं :

सूचीकरण नं :

कार्यक्रमको नाम	विषय	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	श्रोत व्यवस्था	प्रमुख जिम्मेवार निकाय

अनुसूची ४

बाल समूह कार्ययोजना फाराम

बाल समुहको नाम:

बाल समुहको ठेगाना:

सहजकर्ताको नाम र सम्पर्क नः

सम्पर्क व्यक्तिको नाम र सम्पर्क फोन नं :

सूचीकरण नं :

सम्पन्न कार्यक्रमको नाम	विषय	कार्यक्रम भएको स्थान	मिति	खर्च भएको रकम र श्रोत	सहभागी संख्या

अनुसूची ५

बाल समूह कार्ययोजना फाराम

बाल समुहको नाम:..... बैठक संख्या:

बैठक मिति:

बैठक स्थान:

सहजकर्ताको नाम:

आज मिति मा बसेको
..... बाल समुहको बैठक यस
समुहका उल्लेखित प्रस्तावहरु उपर छलफल गरियो।

बाल समुहका पदाधिकारी तथा सदस्यहरुको उपस्थिति

१)

२)

३)

४) सहजकर्ता:

५) आमन्त्रित (कोही भए)

प्रस्तावहरु

क)

ख)

निर्णयहरु

क)

ख)

अनुसूची ६

आवद्धता सम्बन्धी निवेदन पत्र

श्री प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत ज्यू,

गङ्गाजमुना गाउँपालिका,

गाउँ कार्यपालिका कार्यालय

फूलखर्क, धादिङ ।

विषय: बाल समुह सूचीकृत गरि पाउँ ।

महोदय,

हामीले बालक्लव नामको बालक्लव खोल्न चाहेकोले बाल समुह गठन तथा सहजीकरण निर्देशिका, २०८१ बमोजिम बालक्लव सूचीकरण गर्नको लागि देहायको विवरण खोली निवेदन गरेका छौं । निर्देशिकाको अनुसूची ५ बमोजिम बैठकको निर्णय प्रतिलिपि, बालक्लवका पदाधिकारीहरूको जन्मदर्ताको प्रमाण-पत्रका प्रतिलिपिहरू यसै सथा संलग्न गरि यो निवेदन पेश गरेका छौं ।

विवरण:

१) बाल क्लवको नाम:

२) क्लवका पदाधिकारीहरूको विवरण:

क्र.स.	नाम	पद	ठेगाना	वर्ष	जाति	लिंग	कक्षा	हस्ताक्षर
१								
२								
३								

३) बाल समुहको ठेगाना:

४) सहजकर्ताको नाम र सम्पर्क नं :

५) सल्लाहकारको नाम र सम्पर्क नं :

अनुसूची ७

आवद्धता प्रमाण-पत्र

गङ्गाजमुना गाउँपालिका,

गाउँ कार्यपालिका कार्यालय

फूलखर्क, धादिङ

बागमती प्रदेश, नेपाल

आवद्धता प्रमाण-पत्र नं.....

धादिङ जिल्ला, गङ्गाजमुना गाउँपालिका वडा नं स्थित
..... टोलमा रहेका १८ वर्ष मुनिका
बालबालिकाहरूको भेलाबाट गठन भएको श्री
बाल समुहलाई यस गङ्गाजमुना गाउँपालिकामा आवद्धता गराइएको
जानकारी गराइन्छ।

तपाईंहरूको बाल क्लवले सबै बालबालिकालाई बालमैत्री वातावरणमा
सम्पूर्ण आधारभूत अधिकार प्रत्याभूति गर्नको लागि सक्रिय सहयोग गर्ने
छ।

.....
पेश गर्ने

महिला बालबालिका तथा
ज्येष्ठ नागरिक शाखा

प्रमाणीकरण मिति: २०८१/०७/२१

.....
प्रमाणित गर्ने

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

आज्ञाले

सन्जय बहादुर स्याङ्तान

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत